

**З ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ
ДО КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ**

Анотація. В статті здійснено аналіз рівня підготовки студентів-географів в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини до краєзнавчо-туристичної роботи. Виявлено і узагальнено оптимальні шляхи її покращення. У тому ж контексті визначено значення краєзнавчого компоненту у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів географії. Виявлений пріоритет практичних занять й фахових практик як оптимальних видів навчально-виховної діяльності, що оптимізують процес їх підготовки студентів до краєзнавчо-туристичної роботи з учнями.

Ключові слова. Краєзнавчо-туристична робота, студент-географ, майбутні вчителі, навчально-виховний процес, фахова практика.

Аннотация. В статье проведен анализ уровня подготовки студентов-географов в Уманском государственном педагогическом университете имени Павла Тычины к краеведческо-туристической работе. Выявлено и обобщенно оптимальные пути ее улучшения. В том же контексте определено значение краеведческого компонента в формировании профессиональной компетентности будущих учителей географии. Обнаружен приоритет практических занятий и профессиональных практик как оптимальных видов

учебной деятельности, которые оптимизируют процесс подготовки студентов к краеведческо-туристической работы с учащимися.

Ключевые слова. Краеведческо-туристическая работа, студент-географ, будущие учителя, учебно-воспитательный процесс, профессиональная практика.

Annotation. The paper analyzes the level of schooling of students-geographers in Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University to regional studies and tourism work. Discovered and summarized the best ways to improve it. In the same context id discovered the importance of the local history component in the formation of professional competence of teachers of geography. Discovered the priority of practical training and professional practices as the best ways of educational activities that optimize the process of preparing students for regional studies and tourism and work with students.

Key words. Local History and tourism work, student geographer, future teachers, the educational process, professional practice.

Постановка проблеми. Зміст підготовки студента-географа передбачений нормативними документами (навчальним планом, освітньо-професійною програмою, освітньо-кваліфікаційною характеристикою) за напрямом підготовки – бакалавра й спеціальністю – спеціаліста: «Географія*», додаткова спеціальність «Біологія*», спеціалізація краєзнавчо-туристична робота та магістра – галузі знань: Природничі науки, спеціальності: «Географія*» передбачає краєзнавчий компонент. Обов’язковість його наявності й визначаємо як актуальність поданої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Краєзнавство за своїм змістом є комплексним та інтегративним, завдяки йому відбувається перетворення знань про природу і людину на території рідного краю у єдину наукову географічну картину світу.

У краєзнавчо-туристичній роботі виділяється три функціональних напрямки: географічно-історичний, екологічні дослідження та ознайомлення громадськості з зібраним краєзнавчим матеріалом [Костриця, Обозний, 1995], [Крачило, 1994].

Крім цього, краєзнавство є дуалістичним, воно містить як фізико-географічну, так і соціально-географічну складові. Саме тому, задля реалізації Концепції географічної освіти необхідним є обов'язкове введення до навчальних планів дисциплін, що виконують ці умови. Засвідчуємо наявність таких дисциплін у навчальних і робочих планах на природничо-географічному факультеті Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Звернемося до видатних науковців у сфері краєзнавства і туризму, педагогів-ентузіастів, що в ХХІ столітті підняли краєзнавчо-туристичну роботу в ВНЗ на належний рівень. За словами Б. П. Пангелова й Б. О. Чернова «Головним каналом впливу педагогічної науки на практику виховання учнів є система туристської роботи в школі. Зрозуміло, що без учителя-організатора туризму і краєзнавства завдання виховання виконати неможливо. Отже, виникає проблема професійної підготовки майбутнього організатора в школі і позашкільних установах. При цьому потрібно сформувати в свідомості кожного майбутнього вчителя розуміння власної ролі в очах учнів і їх батьків, усвідомлення ролі і місця професійної рефлексії в структурі туристської діяльності. Для розв'язання цієї проблеми потрібно пов'язати підготовку кожного майбутнього вчителя з туристсько-краєзнавчим простором вищого навчального закладу. Це дозволить принципово змінити організацію навчального процесу і забезпечить формування особистості, здатної до ефективної професійної діяльності у сфері туризму» [Пангелов, Чернов, 2004: с. 142].

Формулювання мети дослідження. Основною метою стало розкриття досвіду підготовки студентів-географів до краєзнавчо-

туристичної роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Методи та організація дослідження. За допомогою методів узагальнення основних положень наукових праць й нормативних документів, обсерваційного (педагогічне спостереження) та діагностичного (бесіди, інтерв'ю) було організовано і проведено дослідження педагогічного досвіду підготовки студентів-географів до краєзнавчо-туристичної роботи в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Виклад основного матеріалу. Географічні дисципліни циклу професійно-орієнтованої підготовки фахівця спрямовані на формування у студентів системи теоретичних знань та вироблення практичних умінь і навичок відповідно до сучасних поглядів на географічні проблеми, на ознайомлення їх із науковими теоріями про походження й географічні особливості території рідного краю, на визначення місця краєзнавчо-туристичних знань в системі природничих наук, на озброєння майбутніх учителів-географів спеціальними методиками здійснення краєзнавчих досліджень. Забезпеченню високоякісної підготовки студентів-географів за означеною кваліфікацією та спеціалізацією «Організатор краєзнавчо-туристичної роботи» сприяє введення відповідно до напрямів підготовки курсів «Краєзнавство і туризм», «Рекреаційна географія», «Методика дослідницької роботи на шкільному географічному майданчику», «Шкільний туризм», а за рівнем магістр – «Міжнародний туризм та туристичні ресурси України», що спрямовані на засвоєння студентами змісту підготовки, набуття професійної компетентності.

Метою та завданнями визначених навчальних дисциплін, наприклад, є ознайомити студентів із теоретико-методологічними основами краєзнавства й шкільного туризму; історією формування та розвитку; основними видами туристичної роботи з школярами; методами дослідження та дослідницькою

роботою під час занять туристично-краєзнавчих гуртків, зльотів і змагань; сформувати у студентів позитивні мотиви навчально-пізнавальної діяльності, стійкий інтерес до наук природничого циклу, підготувати їх до подальшого самостійного проведення краєзнавчо-туристичних акцій з школярами. Завдання: ознайомити студентів із основними формами туристичної роботи; методами дослідження та дослідницькою роботою під час екскурсій та походів; використанням туристичного матеріалу в курсах шкільної географії; методикою організації та проведення туристичних походів (подорожей) для учнів. У результаті вивчення дисциплін студент повинен вміти: розкривати особливості краєзнавчих досліджень й дитячого самодіяльного туризму; здійснювати методичну підготовку й проводити туристичні походи; організовувати туристичні зльоти і змагання з учнями та роботу шкільних туристично-краєзнавчих гуртків. Організація краєзнавчих досліджень з дисциплін передбачає також самостійне опрацювання питань, що передбачено робочими програмами.

Велика увага на факультеті приділяється вивченню не лише навчальних дисциплін, а й проведенню фахових навчально-польових практик, оскільки належне їх проведення передбачає вільне оперування географічними ресурсами, реалізацію професійних умінь, розвиток навичок працювати з географічними приладами, літературою, довідковими й статистичними даними, знайомство з різними географічними об'єктами, як природного, так і соціально-економічного характеру.

Таким чином, саме зміст навчальних дисциплін й фахових практик спрямовані на формування географічної компетенції студентів. Забезпеченню цьому сприяє якісний показник професорсько-викладацького складу кафедри географії та методики її навчання, що відповідає кадровому забезпеченню ліцензійним умовам надання освітніх послуг у сфері вищої освіти.

Зокрема, викладання дисциплін циклу професійної і практичної підготовки бакалаврів педагогічної освіти (зокрема і краєзнавчого спрямування) на кафедрі географії та методики її навчання забезпечують

близько 75 % кандидатів наук, доцентів (при нормі 75 %), 18 % докторів наук або професорів (при нормі 10 %). Підготовку спеціалістів здійснюють в середньому 88 % кандидатів наук, доцентів (норма – 85 %), 36 % докторів наук, професорів (норма – 20 %).

Враховуючи зміст, форми, види краєзнавчої роботи викладачами обох кафедр приділяється увага її організації, контролю, навчально-методичному забезпеченню, матеріально-технічним та інформаційним умовам. Про це свідчать протоколи засідань кафедр та науково-методичних семінарів.

З метою покращення навчально-методичного забезпечення краєзнавчо-туристичної роботи на кафедрах здійснюється видавнича діяльність. Зокрема за останні три роки видано: 4 монографії, 13 навчально-методичних посібників, 11 методичних рекомендацій, понад 50 статей у фахових виданнях і 52 тез доповідей на різнорівневих конференціях з яких 18 зі студентами.

Варто відзначити, що кафедри працюють над подачею інформації на сайт природничо-географічного факультету, що дозволяє інформувати студентів та педагогічну громадськість про краєзнавчо-туристичну діяльність.

Слід зазначити, що в ході камеральної обробки зібраних матеріалів та підготовки звіту є можливість здійснити тренінг щодо розв'язування відповідних завдань. Для ефективної організації цієї роботи провідні викладачі кафедр застосовують інноваційні технології, інтерактивні методи, форми і прийоми під час захисту презентацій, моделювання студентами індивідуально-спрямованих й творчих завдань краєзнавчо-туристичного змісту.

Колективи кафедр намагаються створити такі умови, які б спонукали студентів-географів до самостійного пошуку, саморозвитку, самовдосконалення, індивідуальних творчих краєзнавчо-туристичних досліджень. Одним із прикладів є

щорічний туристичний зліт, який передбачає проведення змагань між студентами природничо-географічного, економічного та історичного факультетів УДПУ.

Неабиякого значення на кафедрах надається виконанню курсових та кваліфікаційних робіт, тематика яких наукова й актуальна, а найголовніше має краєзнавче спрямування. За напрямом, який обговорюється у 2013-2014 навчальному році виконано 8 магістерських робіт та 22 випускних кваліфікаційних роботи.

Завдання, вимоги до структури та оформлення, критерії оцінювання розробляються відповідною кафедрою та затверджуються методичною комісією. Захисти робіт проводяться як на факультеті так і під час виїзних засідань в загальноосвітні школи міста і району, для яких тематика робіт, що захищаються, становить науково-практичний інтерес і має краєзнавче спрямування.

Для виконання краєзнавчо-туристичних завдань у ході навчально-виховного процесу викладачі кафедри географії та методики її навчання постійно підтримують зв'язки з загальноосвітніми та позашкільними навчальними закладами. Укладені угоди про співпрацю із понад 30-ма установами, серед яких варто відзначити Станцію юних туристів та ЗОШ № 8 міста Умані з якими щосеместрово проводяться краєзнавчо-туристичні акції різного рівня.

15 вересня 2014 року була підписана угода з Оксанинською ЗОШ I-III ступенів, яка є базовою серед шкіл Уманського району із краєзнавчо-туристичної підготовки учнів. Згідно умов угоди передбачається реалізація завдань, що випливають із необхідності докорінної активізації краєзнавчо-географічних досліджень окремих територій, туристичної підготовки учнівської та студентської молоді. 19 вересня було проведено туристичні змагання між старшокласниками цієї школи і студентами та обговорено умови їх участі у Всеукраїнській туристично-оздоровчій грі «Котигорошко».

Під час навчально-виховного процесу відбуваються круглі столи, науково-методичні семінари, робочі зустрічі, туристичні походи, екскурсії, подорожі тощо. Зокрема варто назвати такі екскурсійні об'єкти, хоча це далеко не весь їх перелік:

- Уманський краєзнавчий музей;
- Дендрологічний парк «Софіївка»;
- Державний заповідник «Стара Умань»;
- Шевченківський національний заповідник у м. Каневі Черкаської області;
- Музей Т.Г. Шевченка у Моринцях;
- Музей трипільських поселень-гігантів у с. Легедзино;
- ПАТ Заваллівський графітовий комбінат та багато інших місць.

Важливою умовою успішної роботи кафедри географії та методики її навчання є глибоке розуміння важливості краєзнавчого компоненту у змісті професійної підготовки майбутніх учителів географії та ефективний управлінський супровід, який забезпечується на рівні факультету, інституту та університету. Сьогодні кафедра географії та методики її навчання як провідна кафедра у підготовці «Організатора краєзнавчо-туристичної роботи» є частиною потужного колективу, який здатний реалізувати краєзнавчий підхід в освіті, відкрити нові горизонти можливостей краєзнавчо-туристичної роботи з шкільною і студентською молоддю.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Для покращення краєзнавчої роботи студентів варто було б на науково-методичних радах розглянути питання про взаємодію кафедр щодо визначення видів та обсягу самостійних краєзнавчих завдань для того щоб студент міг краще спланувати свій час. Можливо, цю частину студентської праці необхідно планувати як єдине ціле з декількох дисциплін двох кафедр, з урахуванням індивідуальних особливостей студентів. За потреб сьогодення необхідним є і покращення роботи кафедр щодо забезпеченості навчальних дисциплін

електронними підручниками і посібниками, методичними рекомендаціями та новітнім туристським спорядженням для краєзнавчо-туристичної роботи.

Література

Костриця, Обозний, 1995 – Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристська робота: Навчальний посібник. – К. : Вища школа, 1995. – 223 с.

REFERENCES

Kostrytysya, Oboznyi, 1995 –Kostrytysya M.Yu., Oboznyi V. V. Shkilna krayeznavcha robota: Navchalnyi posibnyk / M.Yu. Kostrytsya, V. V. Oboznyi – K. : Vycha shkola, 1995. – 223 s.

Крачило М.П., 1994 – Крачило М.П. Краєзнавство і туризм. – К. : Вища школа, 1994. – 180 с.

REFERENCES

Krachylo, 1994 – Krachylo M.P. Krayeznavstvo i turism. – K. : Vycha shkola, 1994. – 180 s.

Пангелов, Чернов, 2004 – Пангелов Б.П., Чернов Б.О. Історико-теоретичний аналіз проблем розвитку туризму в вищих навчальних закладах / Б.П. Пангелов, Б. О. Чернов // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: Науково-теоретичний збірник. – К. : КИТ, 2004. – С. 140-145.

REFERENCES

Pangelov, Chernov, 2004 – Pangelov B.P., Chernov B.O. Ictoryko-teoretychnyi analiz problem rozvytku turizmu v vychykh navchalnykh zakladah / B.P. Pangelov, B.O. Chernov // Gumanitarnyi visnyk Pereyaslav-Hmelnytskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Grigoriya Skovorody: Naukovo-teoretychnyi zbirnyk. – K. : KYT, 2004. – S. 140-145.